

to the national Scottish Parliament, Welsh Assembly and Northern Ireland Assembly during the 2000s. The major political forces, acting from separatist positions are Scottish National Party, the Party of Wales (Plaid Cymru) and Northern Irish Sinn Fein. Comparison of the results of parliamentary elections in 2010 and 2015 show an increase of support of the Conservative Party, indicating the popularity of the ideas of a strong state and its exit from the European Union. Revealed areas of maximum support of parties formed along ethnic lines and trend growth in popularity of ethnic parties of the radical wing of constituencies in Scotland and Wales, which are more distant from the English counties. Overview main trends interference ethnogeographical and politico-geographical processes in the country.

Key words: ethnogeographical factor, ethnic party, devolution, electoral support.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 02.10.2015р.

УДК 911.3:314(477.82)

Сергій ПУГАЧ, Дарина ПЯТАК

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГЕОДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Досліджено основні показники природного руху та міграції населення Волинської області у 2014 р. Охарактеризовано територіальні особливості розподілу показників природного приросту (скорочення) населення та сальдо міграції населення в цілому по області та у розрізі адміністративних районів і міст обласного підпорядкування. Проаналізовано зміни, що відбулися у геодемографічних процесах у Волинській області за останні п'ять років.

Ключові слова: природний приріст (скорочення) населення, міграції населення, сальдо міграції, геодемографічна ситуація, геодемографічний процес.

Актуальність теми. Однією із головних частин соціально-економічної характеристики території є її демографічна складова. Геодемографічна ситуація формується під впливом низки чинників, а її результуючими є чотири первинні демографічні показники – народжуваність, смертність, прибуття, вибуття населення. Під їх впливом, внаслідок природного руху та міграції формується показник загальної чисельності населення. Вкрай важливим є моніторинг та аналіз демографічних показників як країни в цілому, так і у регіональному розрізі, адже навіть суміжні території можуть мати відмінну геодемографічну ситуацію. Волинська область є однією із небагатьох територій України із відносно сприятливою демографічною ситуацією. Саме тому вивчення геодемографічних процесів у регіональному розрізі вважається актуальним і таким, що потребує подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження геодемографічних процесів та геодемографічної ситуації присвячено ряд праць як зарубіжних (Ч. Бут, Дж. Демко, Т.Ю. Кузнецова, Д.М. Лопухін, М.О. Слука, Г.М. Федоров, Л.Ю. Чекменева та ін.) так і вітчизняних (В.О. Джаман, Н.В. Заблотовська, Б.І. Заставецький, Н.М. Паньків, О.Р. Перхач, Н.І. Прицюк, Г.Г. Старостенко, М.І. Фащевський та ін.) вчених. В Україні геодемографічні процеси активно вивчає одеська наукова суспільно-географічна школа О.Г. Топчієв, В.В. Яворська, С.Б. Куделіна [3]. Питання геодемографічної ситуації Волинської області ми знаходимо у працях В.І. Поручинського,

І.В. Поручинської, С.О. Пугача, А.М. Слащука та ін.

Метою дослідження є виявлення територіальних особливостей перебігу геодемографічних процесів на території Волинської області та вплив природного та міграційного руху населення на формування загальної геодемографічної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Джерельною базою для написання роботи слугували дані Головного управління статистики у Волинській області.

На демографічні процеси поряд з природним рухом впливають міграційні процеси. Сучасні тенденції природного та міграційного руху населення в Україні та у Волинській області визначаються динамічністю та неоднорідністю прояву у різних частинах.

Загальна чисельність населення Волинської області станом на 1.01.2015 р. становила 1042,9 тис. осіб. За 2014 р. чисельність населення області зросла на 1516 осіб, причому на 920 осіб збільшення відбулося за рахунок перевищення народжуваності над смертністю, і на 695 осіб – внаслідок перевищення в'їзду над виїздом [2]. Загальне зростання чисельності населення Волинської області у 2014 р. на 57% сформоване природними приростом і на 43% – міграційним.

Показник народжуваності в цілому по області у 2014 р. становив 14,1‰, а коефіцієнт смертності 13,2‰. Таким чином спостерігається збільшення кількості населення, внаслідок перевищення народжуваності над смертністю, і як наслідок додатній природний приріст.

Темпи приросту (скорочення) чисельності населення впродовж 1999-2014 рр. у Волинській області відзначалися неоднорідністю. Протягом 1999-2003 рр. простежується стійка тенденція до зниження показників приросту населення, що пояснюється несприятливою соціально-економічною ситуацією. Починаючи з 2004 р. відмічається позитивна динаміка зростання показника природного приросту населення. У 2008 р. область наблизилася до стану демографічної рівноваги та намітилася тенденція до зростання чисельності населення. Позитивний природний приріст спостерігається з 2009 р., і досягає найвищого значення у 2012 році. У 2014 р. показник природного при-

росту становив +0,9‰, що дещо менше ніж у попередні роки.

Величина природного приросту населення Волинської області відзначається значними територіальними відмінностями (рис. 1). Найвищий природний приріст у 2014 р. мають північні райони (Ратнівський, Камінь-Каширський, Любешівський), південно-східні райони (Луцький, Ківерцівський) та обласні міста Луцьк та Ковель. Це пояснюється високими показниками народжуваності у північних польських районах, відносно сприятливою соціально-економічною ситуацією навколо найбільших міст області (це у свою чергу при- тягує молодь).

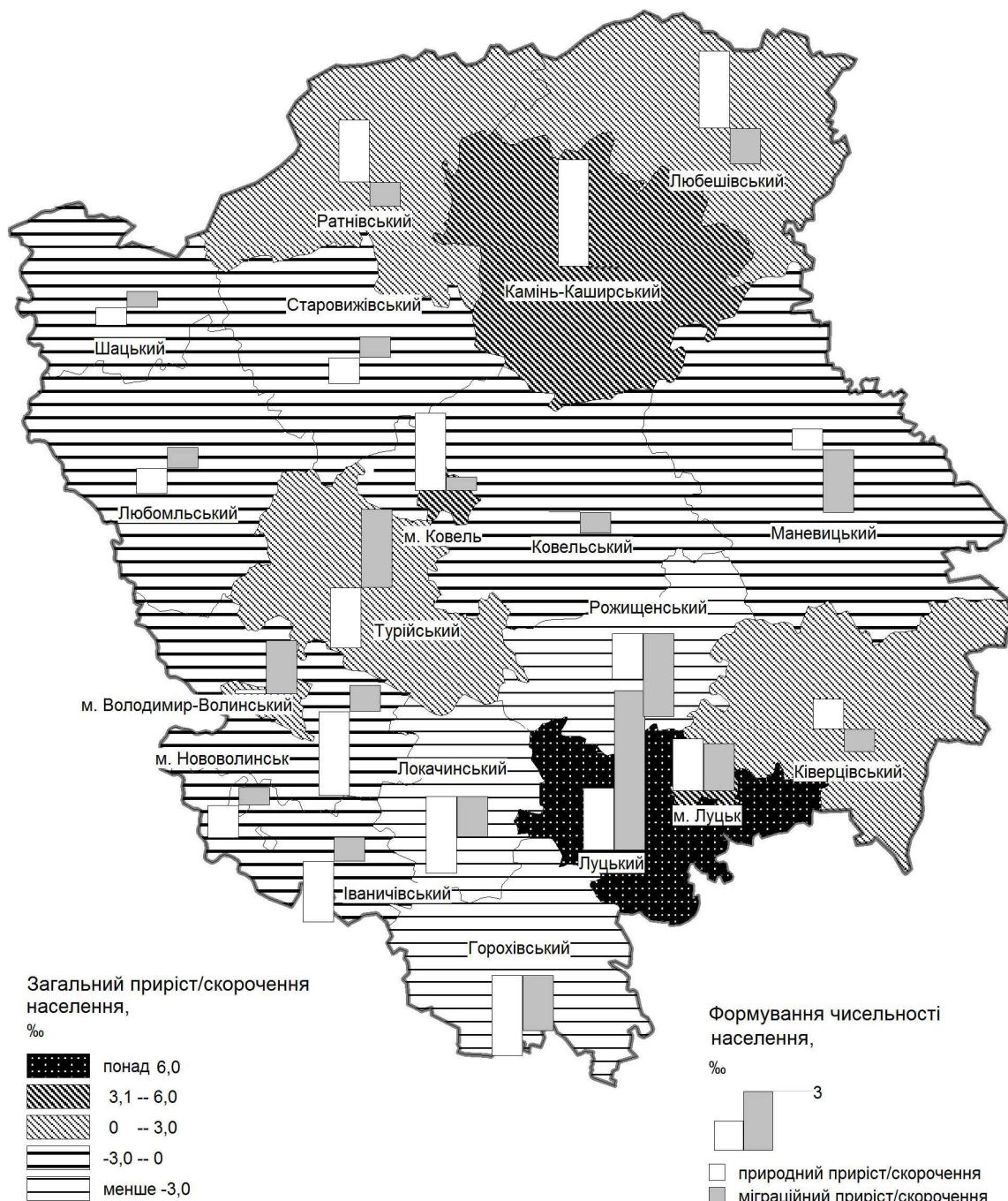

Рис. 1. Формування чисельності населення Волинської області у 2014 р.

Природне скорочення населення характерне для південних та західних районів області (Горохівський, Іваничівський, Локачинський, Володимир-Волинської, Любомльський, Шацький райони, м. Нововолинськ). Особливо несприятлива демографічна ситуація склалася у Володимир-Волинському (-4,1‰), Горохівському (-3,9‰), Локачинському (-3,7‰), Іваничівському (-2,9‰), Турійському (-2,9‰), Рожищенському (-2,2‰) районах. Для них характерні низькі показники народжуваності та високі показники смертності, що посилюється несприятливою соціально-економічною ситуацією та загальною депресивністю територій.

Показники природного приросту міського та сільського населення мають значні відмінності. У містах та смт Волинської області спостерігається додатний природний приріст (+2,1‰). Позитивні значення спостерігаються у міських поселеннях більшості адміністративно-територіальних одиниць: м. Луцьк (+2,5‰), м. Володимир-Волинський (+0,2‰), м. Ковель (+3,8‰), Камінь-Каширський (+7,9‰), Ківерцівський (+2,9‰), Ковельський (+4,5‰), Луцький (+3,3‰), Любешівський (+6,6‰), Любомильський (+8,0‰), Маневицький (+3,0‰), Ратнівський (+6,9‰), Рожищенський (+0,4‰), Старовижівський (+6,9‰) райони. Природне скорочення міського населення спостерігається лише у м. Нововолинськ та Володимир-Волинському, Горохівському, Іваничівському, Локачинському, Турійському та Шацькому районах.

У сільській місцевості у 2014 р. спостерігається природне скорочення населення – -0,5‰. Позитивні показники фіксуються лише у шести районах: Камінь-Каширському (+4,5‰), Любешівському (+3,2‰), Луцькому (+3,0‰), Ратнівському (+1,4‰), Ківерцівському (+0,8‰) та Маневицькому (+0,3‰). Отже сучасний природний приріст населення Волинської області формується переважно у міських поселеннях.

Другою важливою складовою формування демографічної ситуації є міграції населення. В останні роки спостерігається загальна тенденція до збільшення показника сальдо міграції області. Чисельність громадян, які приїхали до Волинської області становить 14299 осіб, кількість вибулих – 13604 особи. Міграційний приріст становить +695 осіб (у відносних показниках +0,6‰). Аналізуючи показники чисельності прибулих та вибулих по адміністративно-територіальних одиницях, бачимо, що вони співставні, тобто не дуже відрізняються між собою.

Міграційна ситуація у Волинській області

відзначається наступними особливостями (рис. 1). Міграційний приріст спостерігається у містах обласного підпорядкування Луцьк (+0,3‰), Володимир-Волинський (+2,6‰), Ковель (+0,7‰), Нововолинськ (+0,9‰), а також Володимир-Волинському (+1,3‰), Іваничівському (+1,2‰), Луцькому (+7,7‰), Любомльському (+1,0‰), Старовижівському (+1,0‰), Турійському (+3,8‰), Шацькому (+0,8‰) районах. У географічному відношенні це західна частина області, території великих міст та прилеглих до них районів. Особливо високі показники міграційного приросту населення у Луцькому районі, що пояснюється близькістю до обласного центру та субурбанізаційними процесами.

Від'ємне сальдо міграції у 2014 р. спостерігалось у Горохівському (-2,7‰), Камінь-Каширському (-0,1‰), Ківерцівському (-1,1‰), Ковельському (-1,0‰), Локачинському (-2,0‰), Любешівському (-1,7‰), Маневицькому (-3,1‰), Ратнівському (-1,2‰), Рожищенському (-4,0‰) районах. Це переважно східна та південні частина області. Особливо несприятлива ситуація склалася у Рожищенському, Маневицькому та Горохівському районах.

За обсягами міграційних потоків виділяється м. Луцьк. На нього припадає 25,2% валової міграції області. Значними осередками міграційних процесів є також Луцький район (10,2%), м. Ковель (6,3%), Ківерцівський район (5,9%), м. Володимир-Волинський (5,9%).

Показники природного приросту (скорочення) населення та міграції населення формують геодемографічний процес – часовий розвиток населення на певній території, його якісні та кількісні зміни, загальний напрямок та характер таких змін [3]. На основі аналізу показників сальдо міграції та природного приросту (скорочення) населення у 2014 р. у Волинській області виділено три типи та дев'ять підтипів геодемографічних процесів (рис. 2).

I. Висхідний тип геодемографічного процесу (збільшення чисельності населення) із підтипами: I.1.a – зростання населення за рахунок природного приросту з слабким міграційним приростом (м. Луцьк, м. Ковель); I.1.б – зростання чисельності населення внаслідок позитивного природного приросту із міграційним відтоком (Ратнівський, Камінь-Каширський, Любешівський, Ківерцівський райони); I.2.a – зростання чисельності населення завдяки позитивному міграційному приросту із природним приростом, меншим за міграційний (Луцький район, м. Володимир-Волинський); I.2.б – зростання чисельності населення завдяки позитив-

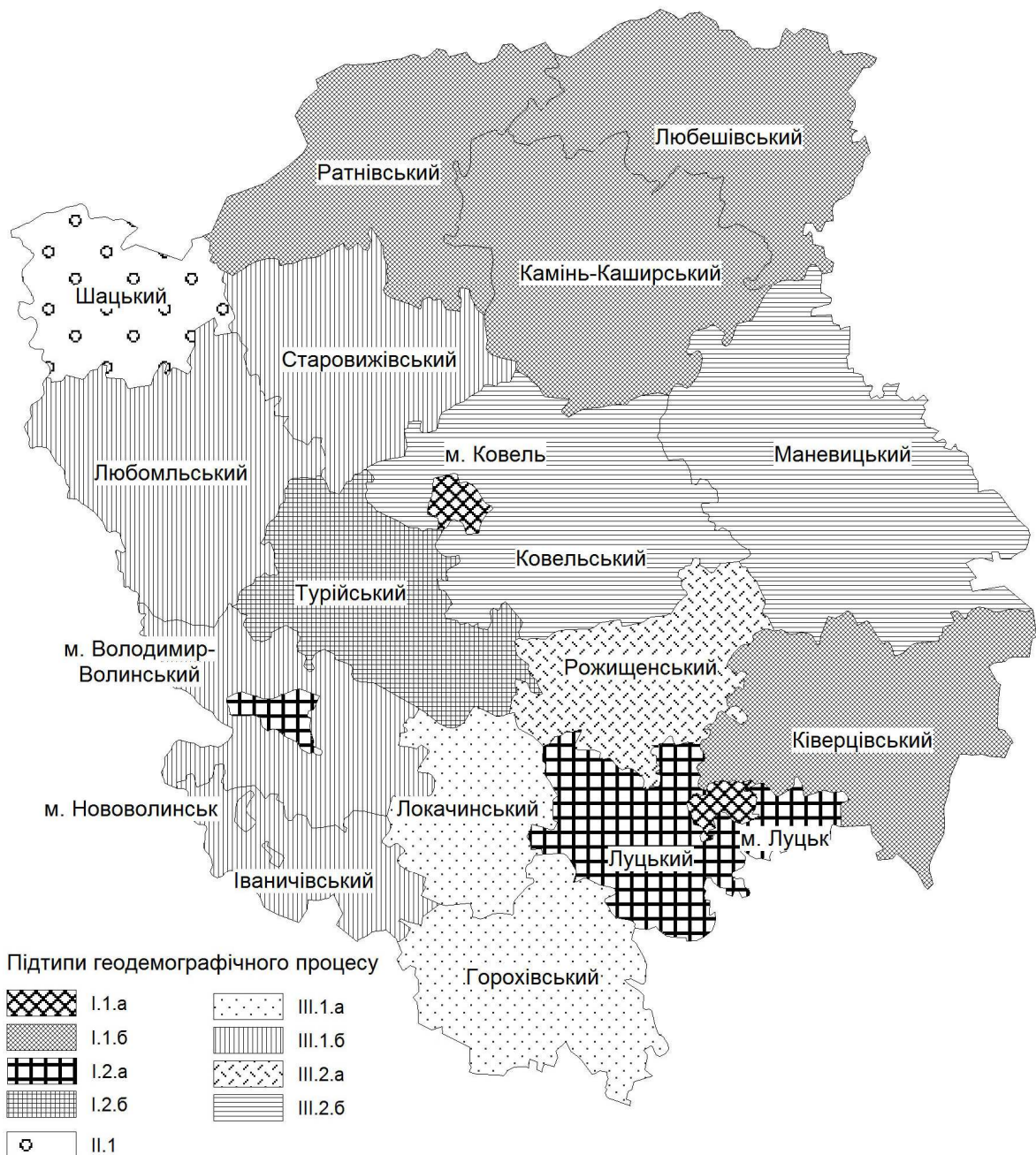

Рис. 2. Підтипи геодемографічних процесів у Волинській області 2014р.

II. Стагнаційний тип геодемографічного процесу (демографічна рівновага): із підтипом: II.1 – стагнація населення з близькими до нульових значеннями міграційного сальдо та природного приросту (Шацький район).

III. Низхідний тип геодемографічного процесу (зменшення чисельності населення) із підтипами: III.1.a – зменшення чисельності населення через природне зменшення і міграційний відтік (Горохівський, Локачинський райони); III.1.6 – зменшення чисельності населення через природне зменшення із міграційним притоком (м. Нововолинськ, Володимир-Волинський, Іваничівський, Любомльський, Старовижівський райони); III.2.a – зменшення чисель-

ності населення через міграційний відтік і незначне природне скорочення (Рожищенський район). Особливістю цього підтипу є інтенсивний міграційний відтік населення; III.2.6 – зменшення чисельності населення через міграційний відтік при позитивному природному прирості (Ковельський, Маневицький райони).

Геодемографічний процес представляє "часову траєкторію" розвитку населення певної території, тенденції його кількісних і якісних змін [3]. У порівнянні із 2009 р. [1], за останні 5 років геодемографічна ситуація в області зазнала істотних змін. Збільшилася кількість підтипів геодемографічних процесів із 6 до 9. З'явився стагнаційний тип ГДП.

До висхідного типу, окрім м. Ковель, Камінь-Каширського та Луцького районів, доєдналися також м. Луцьк, (зростання населення за рахунок природного приросту з слабким механічним приростом), Ратнівський, Любешівський, Ківерцівський райони (зростання чисельності населення внаслідок позитивного природного приросту із міграційним відтоком), місто Володимир-Волинський та Турійський район перейшли від низхідного типу ГДП до висхідного внаслідок зростання чисельності населення завдяки позитивному міграційному притоку із природним зменшенням. Все це свідчить про тенденцію до покращення геодемографічної ситуації та зростання чисельності населення у 2014 р.

З'явився стагнаційний тип, який у 2009 р. був відсутнім на території Волинської області. Цей тип представлений у Шацькому районі та свідчить про настання демографічної рівноваги.

Низхідний тип геодемографічного процесу, тобто зменшення кількості залишається залишився притаманним для Любомльського, Старовижівського, Володимир-Волинського, Іваничівського, Горохівського, Локачинського, Рожищенського, Маневицького районів та м. Нововолинськ. Найістотніші зміни відбулися у

трьох районах, які раніше відносились до даного типу: Шацький район перейшов до стагнаційного типу, Ратнівський та Любешівський внаслідок природного приросту населення зараз відносяться до висхідного типу.

Висновки. Волинська область характеризується сприятливою у межах України демографічною ситуацією та починаючи із 2009 р. зростанням загальної чисельності населення. Чисельність населення області формується внаслідок природного та міграційного руху населення. Зростання чисельності населення відбувається у 9 адміністративно-територіальних одиниць, скорочення – у 11. Сучасний приріст населення Волинської області формується переважно у міських поселеннях

У 2014 р. на території Волинської області виділяється три типи та дев'ять підтипів геодемографічних процесів: висхідний тип із 4 підтипами (9 територіальних одиниць); стагнаційний тип із 1 підтипом (1 територіальна одиниця); низхідний тип із 4 підтипами (10 територіальних одиниць). У подальших дослідженнях варто було б дослідити геодемографічні процеси окремо в розрізі сільського та міського населення, а також провести їх типізацію у розрізі міських селищних та сільських рад.

Література:

1. Пугач С. О. Вплив міграцій населення на формування геодемографічної ситуації у Волинській області на початку XXI ст. / С. О. Пугач // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – № 2, ч. 3. – С. 370-374.
2. Статистичний щорічник Волинь 2014 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2015. – 523 с.
3. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика навч. посіб. / О. Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

References:

1. Pugach S. O. Vplyv migracij naselennya na formuvannya geodemografichnoyi sy'tuaciyi u Voly'ns'kij oblasti na pochatku XXI st. / S. O. Pugach // Uchenye zapys'ky' Tavry'cheskogo nacy'onal'nogo uny'versy'teta y'm. V. Y'. Vernadskogo. Sery'ya: Geografy'ya. – 2011. – T. 24 (63). – # 2, ch. 3. – S. 370-374.
2. Staty'sty'chnyj shhorichny'k Voly'n' 2014 / za red. V. Yu. Naumenka. – Lucz'k: Golovne upravlinnya staty'sty'ky' u Voly'ns'kij oblasti, 2015. – 523 s.
3. Topchiyev O. G. Suspil'no-geografichni doslidzhennya: metodologiya, metody', metody'ka navch. posib. / O. G. Topchiyev. – Odesa: Astropy'nt, 2005. – 632 s.

Резюме:

Сергей Пугач, Дарина Пятак. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ГЕОДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ.

В статье исследованы основные показатели естественного движения и миграций населения Волинской области в 2014 г. Проанализированы территориальные особенности распределения показателей естественного прироста (сокращение) населения и сальдо миграций населения в целом по области и в разрезе административных районов и городов областного подчинения.

Волинская область характеризуется благоприятной в Украине демографической ситуацией. Начиная с 2009 г. в области происходит рост общей численности населения. В 2014 г. население области росло как в результате естественного прироста (+0,9 ‰), так и положительного сальдо миграций (+0,6 ‰) населения. Рост численности населения Волинской области на 57 % сформирован естественным приростом и на 43 % – превышение въезда над выездом. Современный прирост населения Волинской области формируется преимущественно в городских поселениях

Рост численности населения происходил в городах областного подчинения Луцк, Владимир-Волинский, Ковель и в Ратновском, Камень-Каширском, Любешовском, Турійском, Луцком, Ківерцівському районах. Сокращение общей численности населения наблюдается в Шацьком, Любомльском, Старовыжевском, Ковельском, Рожищенском, Меневицком, Владимир-Волинском, Іваничівському, Локачинском, Гороховском

районах и г. Нововолынск.

В 2014 г. на территории Волынской области наблюдается три типа и девять подтипов геодемографических процессов: восходящий тип с 4 подтипами (9 территориальных единиц); стагнационный тип с 1 подтипом (1 территориальная единица); нисходящий тип с 4 подтипами (10 территориальных единиц). За последние 5 лет геодемографическая ситуация в области претерпела существенные изменения. Выросло многообразие подтипов геодемографических процессов, часть территориальных единиц перешла из нисходящего к восходящему типу геодемографического процесса.

Ключевые слова: естественный прирост (сокращение) населения, миграции населения, сальдо миграций, геодемографическая ситуация, геодемографический процесс.

Resume:

Serhiy Puhach, Darina Piatak. THE MODERN TRENDS OF GEODEMOGRAPHIC PROCESSES IN THE VOLYN REGION.

In the article the basic indexes of natural motion and migrations of population of the Volyn region in 2014 are investigated. The territorial features of distribution of indexes of natural increase (decrease) of population and balance of migrations are analysed on the whole on an area and in the cut of administrative districts and cities of regional submission.

The Volyn region is characterized by favourable demographic situation in Ukraine. There is a growth in the total population in region since 2009. In 2014 the population of region grew both as a result of natural increase (+0.9 ‰) and positive balance of migrations (+0.6 ‰). Population growth in the Volyn region of 57% is formed by natural increase and by 43% – is exceeding of entrance above departure. The modern increase of population of the Volyn region is formed mainly in town settlements.

The population growth took place in the cities of regional submission Lutsk, Volodymyr-Volynsky, Kovel and in Ratne, Kamin-Kashyrskiy, Lyubeshiv, Turiysk, Lutsk, Kivertsy districts. Reduction of total population is observed in Shatsk, Lyuboml, Stara Vyzhivka, Kovel, Rozhyshche, Menevychi, Volodymyr-Volynsky, Ivanychi, Lokachi, Gorokhiv districts and Novovolynsk city.

In 2014 on territory of the Volyn region there are three types and nine subtypes of geodemographic processes: ascending type with 4 subtypes (9 territorial units); stagnation type with 1 subtypes (1 territorial unit); descending type with 4 subtypes (10 territorial units). During the last 5 years geodemographic situation in region had substantial change. The quantity of subtypes of geodemographic processes grew, part of territorial units passed from a descending to the ascending type geodemographic process.

Key words: natural increase (decrease) of population, migration, balance of migrations, geodemographic situation, geodemographic process.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 17.11.2015р.

УДК 911.3:37.013.31

Ольга МАМЧУР, Ірина ВАНДА, Любова КОТИК

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Розглянуто головні особливості формування суспільно-географічних знань у вищій школі. Досягнення ряду компетентностей у процесі виконання навчальних програм з суспільної географії є основою модернізації географічної освіти. Трактуювання компонентів географічної грамотності розглянуто у руслі європейського досвіду (мережі "Геродот" і проекту Тюнінг). Проаналізовано формування компетентностей, знань і вмінь у процесі вивчення окремих вибіркових навчальних курсів, що викладаються на кафедрі економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка. Розвиток базових, загальних і професійних компетентностей в освітньому процесі студентів-географів має на меті вдосконалення географічної грамотності.

Ключові слова: суспільно-географічні навчальні дисципліни, вибіркові дисципліни, компетентності, знання і вміня, загальні компетентності, професійні компетентності, географічна грамотність

Постановка та актуальність проблеми.

Актуальним для сучасної вищої освіти є формування суспільно-географічного мислення, яке досягається за рахунок освоєння студентами знань і вмінь у сфері просторової організації суспільства. Чотири головні складові системи суспільно-географічних знань – географія населення, соціальна, економічна, політична географії – забезпечують просторове ро-

зуміння сучасного суспільства із різноманітних ракурсів. Значення суспільної географії як галузі знань посилюється наявністю теоретичної, конструктивної (практичної), освітньої, виховної функцій [8, с. 35-38]. До прикладу, завдяки першим двом функціям суспільно-географічної теорії використовуються для розробки демографічної, економічної, соціальної, екологічної, національної та регіональної політик.